

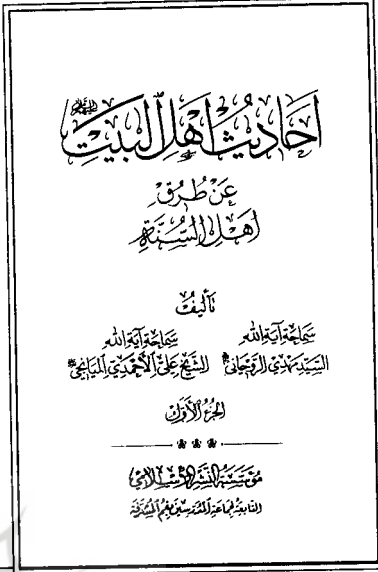
کتاب

«أحادیث أهل البيت (ع)»

عن طرق أهل السنه

اثری در خور ستایش

علی نصیری

درآمد

دین، رها می سازد و همان گونه که در حدیث ثقلین پیش بینی شده ، از انحراف و گمراهی نجاتشان می دهد . اما دریغ و درد که عامهٔ مسلمانان ، با دخالت دست ها و اندیشه های ناپاک ، به دو اصل عصمت و حجیت گفتار ائمه (ع) همسان با رسول اکرم ، تن در ندادند و دیدگاه های آنان را همسطح با سخنان صحابیان و تابعیان دانستند .

در این میان ، تنها شیعه قدر میراث گرانسنگ روایی اهل بیت (ع) را شناخت و اندیشه وران شیعی ، از آغاز

به استناد «آیهٔ تطهیر» ، عصمت ائمهٔ اطهار (ع) در تمام زمینه ها از جمله گفتار و کردار ، اثبات می گردد ، چنان که با تکیه به «حدیث ثقلین» ، حجیت گفتار آنان ، در کنار قرآن ، و عدم راهیافت خطا و کژی در آن تا پگاه قیامت ، فراچنگ می آید . عصمت امامان (ع) و حجیت گفتار و کردار آنان ، منبعی سرشار را برای فهم نظرگاه های اسلام ، در کنار قرآن و سنت رسول اکرم ، در پیش روی مسلمانان می گشاید و آنان را از فقر فهم

همان گونه که عدم یادکرد این گونه روایات، از عدم اهتمام حکایت دارد.

۲. از نوع گزینش روایات می توان دریافت که آیا آنان، آزاد اندیشانه و بدون پیش داوری، صرفاً برای دستیابی به نظرگاه های اهل بیت (ع)، این روایات را آورده اند یا آن که گزینش نوع روایات، حکایت از تحمیل نگاهی خاص به آنان دارد. به عبارت روشن تر، گرچه به نظر می رسد که پیش داوری ها در منابعی که صرفاً به گردآوری روایات یا آرا پرداخته اند، راه ندارد؛ اما باید اذعان داشت که نوع گزینش و حتی چینش آنها می تواند بازگو کننده پیش داوری ها باشد.

۳. با این کار، تطبیق میان روایات اهل بیت (ع) که از طریق اهل سنت نقل شده با روایاتی که از طریق امامیه نقل شده، از نظر محتوا و متن، میسر می شود و می توان نتیجه گرفت که آیا متن روایات، بدون کم و کاست، حذف و تقطیع و احیاناً تحریفی در منابع اهل سنت آمده یا آن که این آفت ها در آنها راه یافته است.

۴. وجود روایاتی که متناً با روایات

تمام کوشش و تلاش خود را به کار بستند تا این میراث، برای نسل های آتی ضبط و ثبت گردد. بدین ترتیب، در جوامع روایی شیعه، روایات اهل بیت (ع) در کنار سنت نبوی آمده که عموماً از طریق رایان عادل، موثق، ضابط و امامی نقل شده اند.

گرچه گروهی از محدثان بزرگ اهل سنت، از روی تعصب یا بر اثر فشار دستگاه های حاکم، از انعکاس روایات اهل بیت (ع) در جوامع روایی خود، اجتناب ورزیده اند یا بخش مختصری را آورده اند، با این حال، با فحص و تتبع در لابه لای کتبی که به نحوی به یادکرد روایات اهتمام داشته اند، می توان به حجم قابل توجهی از این نمونه روایات، دست یافت.

گردآوری چنین روایاتی - یعنی روایات اهل بیت (ع) که از طرق اهل سنت و در منابع آنان نقل شده است - می تواند نتایج ذیل را به همراه داشته باشد:

۱. میزان توجه و اهتمام محدثان اهل سنت به روایات اهل بیت (ع) در سایه میزان نقل روایات، دست یافتنی است،

اهل بیت (ع) در جوامع روایی شیعه منطبق است، صحت متن و صدور این روایات را تقویت می کند. به عنوان مثال، اگر به استناد روایات امامیه از اهل بیت (ع)، مطهر بودن آب ثابت شود و عین همین مدعا در روایات اهل بیت (ع) که از طرق اهل سنت نقل شده، آمده باشد، ادعای مطهر بودن آب، از استحکام بیشتری برخوردار می شود، هر چند روایات دسته نخست، از نصاب لازم برای حجیت برخوردار باشند؛ نظیر اجماع مسلمانان که در صورت هم راستا بودن با اجماع شیعه، باعث تقویت آن می گردد.

این نتایج، به حق چنان ارزشمند است که بایسته است برای دستیابی به آن، منابع اهل سنت را به صورت میدانی مورد بحث و جستجو قرار دهیم؛ کار و آرمان بزرگی که به دست گروهی از اندیشمندان متعهد شیعه در دهه های اخیر با تلاش گسترده انجام یافته و نخستین جلد از دستاوردهای گرانسنگ این کوشش والا، با عنوان احادیث اهل البیت (ع) عن طرق اهل السنة منتشر شده است. و مقاله حاضر به هدف معرفی این کتاب، فراهم آمده است.

معرفی کلی کتاب

کتاب احادیث اهل البیت (ع) عن طرق اهل السنة، توسط مرحوم آیه الله سید مهدی روحانی و مرحوم آیه الله شیخ علی میانجی فراهم آمده و نخستین جلد آن در ۵۶۷ صفحه، توسط انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، در سال ۱۴۲۱ در یک هزار نسخه، منتشر شده است. گرچه در مقدمه کتاب، توضیح روشنی درباره مقدمات و اهداف این کار، زمان شروع و تتبع در روایات، ارائه نشده

۵. در صورتی که راویان روایات اهل بیت (ع)، به رغم غیر امامی بودن، دارای سایر شرایط صحت روایت، اعم از عدالت یا وثاقت ضبط باشند و چنین روایتی در منابع روایی شیعه منعکس نشده باشد، می تواند به عنوان سندی دینی برای دفاع و تقویت مدعایی در حوزه دین به کار آید، گرچه به خاطر فقدان آن روایت در منابع شیعی، از آن نمی توان در حد یک دلیل بهره جست.

است؛ اما از حجم کار و گستردگی نسبی منابع (با توجه به فقدان ابزار امروزمین، همچون معاجم و رایانه) می توان حدس زد که این کار، از دیر زمان آغاز و دنبال شده است و از نگارش مقدمه توسط مرحوم روحانی و تقدیر ایشان از گروهی سه نفره، بویژه مرحوم میانجی، برمی آید که مبتکر این طرح، ایشان بوده و با توجه به سابقه دوستی شان با مرحوم میانجی، نخست موضوع را با ایشان در میان گذاشته و تا پایان کار، از همکاری ایشان بهره مند بوده اند - و از این روست که بر روی جلد کتاب، نام هر دو تن آمده است -، آن گاه کار به صورت گروه چهار نفره دنبال شده است. در مقدمه این اثر این نکات آمده است:

۱. آیه الله واعظ زاده خراسانی و استاد سید جعفر مرتضی عاملی، در فراهم آوردن بخش هایی از روایات و تبویب و تنظیم آنها نقش داشته اند، هر چند استمرار همکاری برایشان میسر نشده است.
۲. روایات مربوط، در هفت حوزه ارائه می شوند که عبارت اند از: فقه - که

بیشتر روایات، ناظر به این بخش اند -، تفسیر، عقاید، فضایل، تاریخ و سیره پیامبر و اهل بیت (ع)، حکمت ها و آداب، فتنه ها و آشوب ها.

۳. با توجه به گستردگی منابع اهل سنت، مشهورترین کتاب های آنان مورد مراجعه قرار گرفته است.

۴. روایات، بر اساس پیشینه منابع، ارائه شده و در صورت وجود آن روایات در منابع دیگر، ضمن یادکرد آن منابع، طرق دیگر روایت نیز ذکر می شود. گفتنی است که بیشتر روایات به ترتیب از پیامبر اکرم، امام علی و امام باقر (ع) نقل شده اند و در مواردی نه چندان زیاد، روایاتی از امام حسن، امام حسین و امام سجّاد (ع) نیز آمده است.

۵. در ذکر روایت، به باب های دیگری نیز که به نحوی با روایت ذکر شده یا باب آن مرتبط باشند، اشاره می گردد. در آغاز کتاب، فهرست الفبایی ۲۱۹ منبع کتاب، منعکس شده که نشان می دهد افزون بر منابع روایی، منابع تفسیری، تاریخی، کلامی، اخلاقی، ادبی و ...، مطمع نظر مؤلفان محترم بوده است. جلد نخست

این اثر، به فقه اختصاص یافته و روایات «کتاب الطهارة» و «کتاب الجنائز» در آن آمده است.

شیوه نگارش

شیوه نگارش کتاب چنین است که در آغاز، روایات مرتبط با هر باب، از کهن ترین منبع، با ترتیب شماره نقل می شود و جلد و صفحه منبع، بین دو قلاب و پس از ذکر نام منبع می آید. آن گاه ضمن ذکر منابع پسین که آن روایت را نقل کرده اند، تفاوت های سندی و محتوایی آنها مورد تاکید قرار می گیرد و در پایان برخی ابواب، توضیحاتی درباره روایات باب و سایر منابع و ابواب مرتبط با آن، طرح شده است. بخش قابل توجهی از کتاب، پاورقی های آن است که نشان می دهد مؤلفان محترم، تنها به انعکاس روایات در متن کتاب بسنده نکرده اند و در موارد لزوم، به توضیح یا احیاناً نقد و بررسی آنها پرداخته اند.

در این پاورقی ها معانی واژه های غریب و دشوار روایات، با استفاده از

منابع لغوی مورد اعتماد، همچون الصحاح جوهری توضیح داده شده اند و در برخی موارد، تفاوت مشرب های فقهی مورد تاکید قرار گرفته است.

ویژگی های کتاب

باتوجه به ملاحظات که در لابه لای روایات و یا پاورقی ها توسط مؤلفان محترم ارائه شده، ویژگی های ذیل که می توان آنها را امتیازات این اثر دانست، یاد کردنی است:

۱. تطبیق روایات با روایات و فقه اهل بیت (ع)

چنان که در مقدمه آمده است، گاه برای تقویت مکتب فقهی اهل سنت، روایاتی از زبان اهل بیت (ع) بر ساخته شده که قطعاً با روایات و مکتب فقهی آنان مخالف است. از این رو، در برخی موارد، با استفاده از جوامع روایی شیعه، همچون: جامع احادیث الشیعة، تفاوت نگاه فقهی اهل بیت (ع) تبیین شده است؛ نظیر روایات جواز وضو با نیند، تطهیر پوست میته با دباغی، شستن

کعب، صالح بن مقاتل بن صالح و علی بن ابی علی لهبی، راویان این روایات، ضعیف اند و از طرفی، متن روایات، دچار اضطراب است.

و در ذیل روایاتی که در آنها آمده است: ابوبکر بر جنازه فاطمه (س)، چهار تکبیر گفته است، آورده اند که اساساً ابوبکر هنگام تجهیز بدن فاطمه (س) حاضر نبوده تا بر او نماز بگذارد.

همچنین در برخی از روایات اهل سنت آمده است که پیامبر اکرم با تشبّه به سنت یهود، به هنگام عبور جنازه، از جای خود برخاست، هر چند بعدها آن را ممنوع کرد. مؤلفان محترم کتاب، در پاورقی بر این نکته پا فشرده اند که با توجه به روایات دیگر پیامبر اکرم که در آنها از تشبّه به اهل کتاب شدیداً نهی شده است، این روایات، مردود اند.

۳. تبیین جایگاه روایات از نگاه اهل سنت در موارد قابل توجّهی گفتار محققان منابع در نقد و بررسی روایات، تقویت یا تضعیف آنها و ... آمده که نشان می دهد روایت مورد بحث، از نگاه صاحب نظران

پاها در وضو و . . . که در این منابع، از زبان اهل بیت (ع) آمده؛ اما طبق مکتب فقهی اهل بیت (ع)، وضو با نیبذ، باطل است و پوست میتة با دباغی قابل تطهیر نیست و مسح پاها هم در وضو لازم است. تأکید بر حذف و ساقط شدن فقراتی از روایات در منابع اهل سنت نیز برای تبیین این تفاوت مشرب فقهی انجام گرفته است.

۲- نقد سندی و محتوایی روایات

مؤلفان محترم، در پاره ای موارد به نقد سندی و محتوایی روایات پرداخته اند. به عنوان نمونه، در ذکر روایتی که طبق مضمون آن، علی (ع) چگونگی وضو گرفتن و سنت آن را از خلیفه دوم فرا گرفته، آورده اند که در سند آن، نصر بن منصور و استاد او ابوالجنوب عقبه بن علقمه یشکوی آمده که هر دو آنها ضعیف اند.

همچنین روایاتی که در آنها از ضلالت و گمراهی ابوطالب و مرگ او در حالت شرك و نیاز نداشتن او به غسل میت خبر داده شده، از نظر سند و محتوا مورد نقد قرار گرفته اند و بیان شده که ناجیه بن

اهل سنت از چه پایه و اعتباری برخوردار است .

به عنوان مثال، پس از نقل روایت ابوالنضر از عثمان درباره چگونگی وضو در حضور بزرگان اصحاب همچون زبیر، طلحه و علی (ع)، از کتاب مسند ابویعلی موصلی، از زبان محقق کتاب آمده است که این روایت، منقطع و ضعیف است؛ زیرا ابوالنضر، عثمان را درك نکرده است و در روایت دیگر، درباره چگونگی وضو از همین کتاب، سند آن را صحیح دانسته است .

فرجام کار

در پایان کتاب، وعده داده شده که به دنبال جلد نخست، دومین جلد با عنوان: «کتاب الصلاة» خواهد آمد که از آن برمی آید پدیدآورندگان این اثر، در نظر داشته اند تا جلد های بعدی آن را منتشر سازند؛ اما قضای الهی و فرارسیدن اجل به آنان مهلت به انجام رساندن چنین کارِ سترگی را نداده است . خوش بختانه، کلیه فیش های فراهم آمده توسط مؤلفان، پس از رحلت آنان، به «مرکز

تحقیقات دارالحدیث» واگذار شده تا با همت محققان سخت کوش این مرکز، سایر مجلّدهای آن آماده انتشار گردد .

برای جلدهای آتی، با توجه به امکانات رایانه ای، پیشنهاد های ذیل مفید به نظر می رسد:

۱. با استفاده از منابع روایی اهل سنت که به صورت گسترده در برنامه های نرم افزاری جدید، همچون معجم فقهی (نسخه سوم) آمده، سایر منابع و طرق هر روایت، استدرک گردد .

۲. به جای یادکردِ گفتار محققان برخی از منابع، در مواردی که ضروری به نظر می رسد، تحقیقی جامع درباره سند، محتوا یا واژه های دشوار انجام گیرد و در پاورقی ذکر شود، به سان کار ارزشمندی که توسط محققان همین مرکز در موسوعة الامام علی (ع) انجام گرفته است .

۳. تطبیق میان روایات اهل بیت از طرق اهل سنت و روایات ایشان از طریق شیعه، به صورت دقیق تر و جامع، با استفاده از منابع روایی و فقهی شیعه انجام گیرد .